

spojili z obstoječim delom baze v podstavku, ki so ga domačini odstranili in ponovno namestili na pripravljeno betonsko ležišče. Dela so potekala od februarja v delavnici do konca maja na terenu, ko smo zaradi uporabljenih materialov potrebovali višje temperature.

Anton Naglost

154

EŠD: 2109

Naselje: *Planina*

Občina: *Postojna*

Ime: *Planinska gora – cerkev Marije pribežališče grešnikov*

Področje: *UA, R*

Obdobje: *tretja četrtina 17. stoletja, 1657*

Na sliki je upodobljen prizor prihoda Svetega duha – binkošti. V spodnjem delu slike je dvanajst apostolov z Marijo v sredi. V zgornjem, polkrožnem zaključku slike je upodobljena Sveta trojica s po dvema angeloma na vsaki strani. Avtor slike ni znan. Pred posegom je slika visela v prezbiteriju cerkve sv. Roka v Planini pri Rakeku. Tja je bila prinesena iz cerkve Sv. duha na Hribu, ki so jo maja 1943 požgali partizani in je od takrat ohranjena v ruševinah. Po opravljenih posegih bo investitor sliko namestil v cerkev Marije pribežališče grešnikov na Planinski gori, saj ima edina prostor za tako veliko sliko.

Lesen podokvir brez zagozd je bil črvojed, stranice so bile na stikih poškodovane, stiki ohlapni. Platno je bilo nenapeto, rahlo nagubano. Zaradi tega se je naslonilo na dvojni ojačitveni križ podokvirja, ta pa je na platno pustil »odtis«. Poleg nekaterih manjših poškodb (udarnine, raztrganine) sta bili v platnu dve večji raztrganini. Ena je bila v preteklosti že podlepljena. Platno je bilo na hrbtni strani močno prašno, za podokvirjem se je nabralo veliko smeti (prah, vžigalice, rastlinsko listje, ptičji iztrebki, kosi stekla ...). Spodnji del v višini pribl. 60 cm je bil s hrbtni strani premazan z oljnim premazom. Platno je debelo, tkano tako, da so na prednji strani v strukturi močno poudarjene diagonale. Nanos grunda je zelo tanek. Tako je struktura platna vidna tudi v barvni plasti, v kateri so močne diagonalne proge, v katerih se je nabralo veliko težko odstranljivih nečistoč. V preteklosti je bila slika že retuširana na mestu podlepljene raztrganine in ponekod na mestu odpadle barvne plasti. Barvna plast je bila ponekod zdrgnjena, ponekod pa je odpadla zaradi izsušenosti in slabe vezivnosti s platnom. Odpadla je tudi po robovih odtisa

ojačitvenega dvojnega križa, na katerega je bilo ohlapno napeto platno naslanjalo v preteklosti. Ponekod je bila barvna plast rahlo razpokana. Na nekaterih mestih (predvsem na inkarnatu gornjih figur in na belem oblačilu evangelista Mateja) je bila prekrita s temnimi sivkastimi sragami (morda plesni ali posledica ognja). Ob začetku konservatorsko-restavratorskih posegov smo z lističi japonskega papirja, prilepljenimi z 10-odstotno raztopino Plexisola P550 v white spiritu, stabilizirali barvno plast. Po postopku mehanskega odstranjevanja nečistoč, odstranjevanju oljnega premaza in podlepljenega platna s hrbtni strani smo z enako raztopino prepojili še hrbtno stran slike. Spodnji del slike, kjer so bile krakelire najmočnejše, smo utrdili v podtlačni mizi (45 °C). Odstranjevanje nečistoč z barvne plasti je bilo precej neuspešno. Nam znane metode in raztopine niso dale zelenega rezultata. Najbolje se je obnesla vodna raztopina alkohola in amonijaka. Po diagonalnih »progah« (odtis grobe strukture platna v barvni plasti) se nečistoče niso dale popolnoma odstraniti. Prav tako se niso dale odstraniti temne srage na inkarnatih figur in belem oblačilu evangelista Mateja. Ponekod so bile videti kot plesni, ponekod pa kot ožganine. Raztrganine smo sanirali z lokalnim podlepljanjem na hrbtni strani. Ponekod je bilo treba manjkajoče dele nadomestiti z vstavki grundiranega platna. Kitali smo s klejno krednim grundom. Za potrebe napenjanja slike na podokvir smo sliko z lepilom Acrykleber 498-20x tračno podlepili s platnenimi trakovi. Po napenjanju na nov lesen podokvir smo sliko s saten damar lakom lakirali prvič ročno s čopičem, po retuši pa še enkrat s saten damar lakom v spreju. Retuše se na območjih temnih srag ni dalo izvesti na klasični način črtkanja čez plomb, saj so srage v večini prosojno prekrivale original. Ker je šlo za večja slikovna območja (na primer ves Kristusov inkarnat), se je v takih primerih sragasti original v celoti »prečrtkal« in tako poškodovani - potemnjeni original še delno preseva skozi retušo. Sliko smo v delo prevzeli leta 2005, ko jo je bilo treba iz cerkve sv. Roka v Planini odstraniti zaradi prenove cerkve. Takrat smo izvedli nekatera nujna dela, glavnina konservatorsko-restavratorskih postopkov pa je bila izvedena od julija 2009 do februarja 2010. Sliko bomo v cerkev na Planinski gori odpeljali spomladi leta 2010.

Vid Klančar, Anita Klančar

Oltarna slika Binkošti po kitanju in pred retušo (foto: V. Klančar)

Oltarna slika Binkošti po opravljenem posegu (foto: V. Klančar)

155

EŠD: 2107

Naselje: *Planina*

Občina: *Postojna*

Ime: *Planina – cerkev sv. Marjete*

Področje: *UA, R*

Obdobje: *tretja četrtina 18. stoletja, 1771 (slika: prva polovica 19. stoletja)*

Oljna slika sv. Marjete je delo slikarja Matevža Langusa. Velika je 173 x 298 cm (š x v), zgoraj polkrožno zaključena. Nameščena je v zidni niši kot del oltarja, naslikanega na steno prezbiterija. Med opravljanjem konservatorsko-restavratorskih posegov smo našli podatek, da je Langus pri slikanju kopiral Rafaelovo (Raffaello Sanzio) sliko sv. Marjete (1518), kjer svetnica s palmovo vejo v roki stoji na zmajevem krilu, ki leže proti gledalcu razpira žrelo in desno ob svetnici razvija svoj dolgi rep. Precej verno kopijo po Rafaelu je Langus v zgornjem delu v baročni maniri dopolnil s tremi angeli, ki svetnico kronajo z vencem. Srednjemu angelu je v roke položil tudi značilen Marjetin atribut – križ, ki ga je Rafael v svoji upodobitvi izpusil. Potrebni prostor za dopolnitev motiva je pridobil v gornjem polkrožnem zaključku slike, ki je v originalu sicer pravokotna (122 x 178 cm). Odkritje, da gre za kopijo Rafaelove slike, je bila odločilno pri nadaljnjem odločanju o odstranjevanju preslikav, retuširanju in rekonstruiranju manjkajočega spodnjega dela slike. Po podatkih iz župnijske kronike je Langusovo sliko kmalu po letu 1900 restavriral dunajski restavrator. Po besedah krajanov pa je sliko kasneje še enkrat restavriral neki ljubljanski restavrator. Med posegom smo ugotovili, da je dunajski restavrator med restavriranjem najverjetneje:

- odrezal spodnji (verjetno takrat zaradi ognja najbolj poškodovan) pas slike,
- v veliki večini (razen obraza in večine obleke sv. Marjete) sliko lazurno – prosojno preslikal,
- pokital večje poškodbe,
- na novo naslikal glavo zmaja in okoli zmajeve glave ozadje preslikal s črno (s tem je preslikal Langusovega zmaja, povzetega po Rafaelu),
- na nekaterih mestih napravil manjše spremembe (na vencu dodal dve roži, svetnici razširil ramena in zmanjšal dekolte, zožil svetničino desno dlan ...),
- sliko s škrobnim lepilom podlepil z novim platnom.

Rezultate tehnoloških posegov (kitanje, podlepljanje, vstavljanje platna ...) je bilo treba v večini odstraniti in izvesti na novo. Prav tako je bilo treba odstraniti vse slikarske intervencije, s katerimi

je restavrator sliko delno spremenil, v celoti lazurno preslikal in okrnil Langusovo poslikavo. Ozadje je potemnil do te mere, da se ni dalo razločiti motivov, angele pa preslikal na način, da je izničil Langusov tankočutni pristop do figuralike. Med posegom smo se odločili tudi za odstranitev preslikane glave zmaja, ki je bil naslikan površno in barvno gledano zelo skopo. Črna preslikava ozadja okoli zmajeve glave se je brisala že ob najmanjših poskusih odstranjevanja nečistoč, s tem pa se je začela kazati originalna Langusova upodobitev zmaja, ki pa je bil precej poškodovan. Slabo stanje slike pred konservatorsko-restavratorskim posegom je bilo posledica poškodb, ki jih lahko delimo na dva dela:

- poškodbe, ki so v večini nastale zaradi ognja (spodnji del slike) in mehanskih poškodb (raztrganine v gornjem delu slike),
- »poškodbe«, nastale ob preteklih restavratorskih posegih.

Dobršen del posegov je bil namenjen vzpostavljanju prvotnega stanja slike in s tem izničevanju intervencij kasnejših posegov. Zagozdni leseni podokvir je bil črvojed in delno poškodovan (razcepljene in ukrivljene stranice). Imel je dve prečni in eno pokončno ojačitveno prečko. Na podokvirju je bil napis »Franc Šemrl mežnar«. Platno je bilo v gornjem delu na nekaj mestih natrgano, deli platna so manjkali. Manjkajoči deli so bili nadomeščeni s kitom. Spodnji del platna je bil delno odrezan in nadomeščen z novim vstavljenim kosom. Originalno platno je bilo po celotni površini že podlepljeno z novim platnom. Za vezivo je bilo uporabljeno škrobn lepilo. Platno je bilo nenapeto in zaradi tega močno nagubano. Vidni so bili tudi odtisi ojačitvenega križa podokvirja. Grund z barvno plastjo je bil zelo izsušen in močno banjasto razpokan. Vezivnost grunda s platnom je bila zelo slaba. Posamezni koščki grunda z barvno plastjo so na dotik odpadali. Na barvni plasti je bilo zelo veliko prahu. Barvna plast je bila med preteklimi posegi v veliki meri lazurno preslikana, tudi na mestih, kjer originalna barvna plast ni bila poškodovana. Nanos grunda je bil tanjši, zaradi česar je na površini slike v barvni plasti rahlo vidna struktura platna. Po razpokah v barvni plasti so bili ponekod sledovi črnih zatrdelih ostankov oljne snovi, ki je včasih segala tudi zunaj območja samih razpok. Ostanke laka so bili rahlo porumeneli.

Zaradi zelo slabega stanja slike, saj so ponekod kosci barvne plasti z grundom odpadali že ob rahlem dotiku, smo najprej (še pred snemanjem slike s podokvirja) izvedli zaščito lica. Pred tem smo lahko le delno odstranili prah s površine